

УДК 342.951:351

Галуцько В. В.

**ЕКОНОМІЧНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ В ПАРАДИГМІ ПРАВОВОЇ
ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ З РИНКОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ****THE ECONOMIC FUNCTION OF THE STATE IN THE PARADIGM OF A
LEGAL DEMOCRATIC STATE WITH A MARKET ECONOMY**

У статті розкрито зміст економічної функції в парадигмі правової демократичної держави з ринковою економікою. Доведено, що це основний напрямок діяльності держави, що виражає її сутність і соціальне призначення як зовнішню форму виробництва, збуту, розподілу та споживання товарів і послуг з метою усунення недоліків ринкової ліберальної економіки, зокрема щодо забезпечення вчасності та повноти сплати податків, злагодження наслідків економічних криз, соціальних зобов'язань держави, оборони Вітчизни та іншого публічного інтересу. Доведено, що економічна функція держави поділяється на певні складові щодо збору та адміністрування податків інших публічних платежів, злагодження недоліків циклічності ринкової економіки, створення умов для розвитку малого підприємництва, забезпечення антимонопольного публічного адміністрування та дотримання бізнесом екологічних норм і правил, а також правове регулювання експортно-імпоротної діяльності бізнесу та створення преференцій для функціонування бізнесу, який виготовляє зброю та продукцію військового призначення; забезпечення виготовлення (продажу) товарів і надання послуг для соціально вразливих верств громадян.

Ключові слова: держава, економіка, зміст, норми права, податки, поняття, публічне адміністрування, функція.

The article reveals the meaning of the economic function in Ukraine. It has been proven that this is the main direction of the state's activity, which expresses its essence and social purpose, as an external form of production, sale, distribution and consumption of goods and services, with the aim of eliminating the shortcomings of the market liberal economy. In particular, regarding

ensuring the timely and complete payment of taxes, reconciliation of the consequences of economic crises, social obligations of the state, defense of the Motherland and other public interest. It has been proven that the economic function of the state is divided into certain components regarding the collection and administration of taxes and other public payments. Reconciliation of shortcomings of the cyclicity of the market economy. Creation of conditions for the development of small entrepreneurship. Ensuring antimonopoly public administration and business compliance with environmental norms and rules. Legal regulation of export-import business activities and the creation of preferences for the functioning of businesses that manufacture weapons and military products; ensuring production (sale) of goods and provision of services for socially vulnerable groups of citizens.

Keywords: *concept, content, economy, function, norms of law, public administration, state, taxes.*

Вступ. В умовах сьогодення всі люди живуть у державно-правовій дійсності. Іншими словами, держава та право наповнюють життя, працю, навчання, відпочинок усіх без винятку людей Землі. У теорії політології, економіки та права виділяють певні основні напрямки діяльності держави, одним із головних серед них є економічна функція. Вона забезпечує економічний базис існування людини, суспільства та держави, опосередковано чи безпосередньо впливає на кожну людину. У науковій літературі економічній функції присвячено значну увагу. Не є виключенням із цього правила і юридична література.

Юридична природа економічної функції держави в парадигмі правової демократичної держави з ринковою економікою базується на теорії права, що постійно розвивається. В умовах сьогодення з деякою мірою припущення можна стверджувати, що загалом теорія права, сформована вітчизняними вченими-юристами (О. Петришин, С. Погребняк, В. Смородинський) [2], є досконалою. Крім того, до проблеми функцій держави звертали свою увагу вітчизняні вчені-правники О. Безпалова, І. Бенедик, І. Биля-Сабадаш, Л. Богачова, Д. Вовк, Є. Гетман, А. Гетьман, О. Джураєва, І. Кріцак, О. Марущак, В. Протасова, В. Сало, Л. Тацій, О. Хоменко, Г. Христова, В. Шкарупата ін. Проте безпосередньо проблему економічної функції держави на сучасному розвитку нашого

суспільства вони безпосередньо не аналізували.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії права, теорії економіки та чинного вітчизняного законодавства сформулювати категорійне визначення та складові економічної функції в Україні в парадигмі правової демократичної держави з ринковою економікою.

Результати дослідження. Згідно зі словником української мови «функція» – це явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін; призначення, роль чого-небудь [7]. Більш багатогранним є наукове розуміння «економіки» (англ. economics), зміст якої економічний словник розкриває як сукупність суспільних відносин як у виробничій, так і в невиробничій сферах, тобто економічний базис певного суспільного устрою; народне господарство певної країни або його галузь; терміном цим позначають і науки, які вивчають специфіку виробничих відносин у певній галузі або сфері суспільного виробництва (транспорт, праці та ін.) [1].

У теорії права під функціями держави розуміють основні напрямки її діяльності, які виражають її сутність і соціальне призначення в галузі управління справами суспільства. Функції держави є основними соціально значущими напрямками її внутрішньої або зовнішньої діяльності. Поняття «основний напрямок діяльності» дозволяє виокремити функції із множини різних проявів державної діяльності як найбільш широку й загальну за обсягом діяльність. Функціями визнаються такі напрямки діяльності, які мають своїм об'єктом широке коло схожих суспільних відносин в окремих сферах соціального життя (політика, економіка, культура, соціальна сфера, екологія та ін.); є комплексними за своїм змістом і структурою; становлять собою один із вирішальних напрямків впливу держави на суспільні відносини всередині країни або за її межами; здійснюються всіма або багатьма ланками державного апарату. Функції реалізуються властивими їм методами і в притаманних їм формах залежно від змісту окремих функцій, конкретики завдань, які вирішуються державою на певних етапах розвитку суспільства. Характерним для форм і методів здійснення функцій держави є їх можливість змінюватися, тоді як головні напрямки діяльності держави залишаються постійними. Функції держави, особливо сучасної,

мають правовий характер. Об'єктом функції є певна сфера суспільних відносин (економіка, політика, культура та ін.), на яку спрямовано державний вплив. Об'єкт є одним із критеріїв розмежування функцій держави [3], зокрема практично всіма соціологами, політологами, економістами та правниками виділяється економічна функція.

Економісти розглядають економічну функцію держави швидше не як об'єктивне явище, а як невідворотне негативне явище щодо усунення недоліків ринкової економіки. На їх погляд, економічні функції держави випливають із недосконалості ринкової системи господарювання. Держава намагається виправляти недоліки ринку, застосовуючи свідоме регулювання економіки там, де з цим не вправляється ринковий механізм. При цьому роль державного регулювання економіки стає настільки значною, що в більшості провідних країн світу власну економічну систему визнають змішаною: напівринковою – напівдержавнорегульованою [8].

В Україні виконавча влада здійснює певне, у переважній більшості – непряме – публічне адміністрування економікою. У цих відносинах суб'єктами адміністративно-правового регулювання у сфері економіки є такі суб'єкти публічної адміністрації, як Президент та Кабінет Міністрів України, профільні міністерства, державні комітети (державні служби), інші центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, урядові органи державного управління, місцеві державні адміністрації та їхні структурні підрозділи [6].

Так, профільне Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Воно є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку й торгівлі, державну промислову політику, державну військово-промислову політику, державну інвестиційну політику, державну зовнішньоекономічну політику, державну політику у сфері технічного регулювання, стандартизації, метрології та метрологічної діяльності, управління об'єктами державної власності, розвитку підприємництва, державно-приватного партнерства, інтелектуальної власності, інноваційної діяльності в реальному секторі економіки, туризму та курортів, державних і публічних закупівель, а також

державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних і робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів [4].

Економічна функція держави спрямована на забезпечення нормального формування, функціонування та розвитку економіки країни, захист наявних форм власності та створення умов для їх розвитку. Зміст економічної функції на різних етапах розвитку суспільства має суттєві відмінності. При рабовласництві, кріпосництві, вільному капіталізмі, радянському соціалізмі ця функція мала різні спрямованість і зміст. В умовах ринкової економіки вона конкретизується в низці напрямків діяльності держави. Передусім йдеться про розроблення економічної політики в масштабах країни; управління підприємствами й організаціями, які становлять державну власність і мають загальнодержавне значення; установлення правових основ ринку, зокрема для забезпечення рівноправності всіх форм власності, правового захисту власника, припинення недобросовісної конкуренції, монополізму, охорони прав споживача тощо; здійснення контролю за додержанням законності суб'єктами підприємницької діяльності тощо. Конкретизованим розвитком економічної функції є функція оподаткування і фінансового контролю щодо поповнення казни, передусім державного бюджету, місцевих бюджетів за рахунок усіх видів податків, здійснення контролю за утворенням, розподілом і використанням усіх ресурсів фінансової системи країни. Податки, як відомо, призначені для покриття витрат на утримання державного апарату, перерозподілу доходів серед різних верств населення, забезпечення перспективного економічного, культурного та іншого розвитку країни. Фінансовий контроль потрібен для перевірки виконання фінансових зобов'язань перед державою, правил фінансових операцій тощо. Держава має широке коло суб'єктів фінансового контролю [2, с.98].

На думку Р. Строцького, сутність публічного адміністрування економікою призводять до того, що в межах загальної економічної функції викривають її складові (на наш погляд – підфункції), які є, з одного боку, логічним продовженням економічної функції держави, її конкретизацією, а з іншого – зумовлені неспроможністю ринкового механізму саморегулювання та монополістичної плановірності забезпечити стабільний розвиток економічної системи. До таких функцій належать:

1) управління розвитком усіх підсистем цілісної економічної системи в процесі їх діалектичної взаємодії. Ця функція здійснюється завдяки впровадженню і вдосконаленню всіх форм економічної політики та форм і методів державного регулювання економіки; 2) забезпечення планомірного розвитку економічної системи передусім на основі використання законів планомірного розвитку, одержавлення сучасної економіки у розвинених країнах. Ця функція може бути реалізована запровадженням довготривалих планів економічного розвитку у формі директивного планування державного сектору економіки, прогнозування та програмування економіки, використання важелів антициклічного регулювання економіки, здійснення структурної політики тощо; 3) забезпечення цілісного еколого-економічного відтворення національної економічної системи через послаблення й поступове подолання економічної кризи, використання різноманітних правових, економічних та адміністративних важелів щодо охорони довкілля; 4) забезпечення відносно рівномірного розвитку регіонів країни внаслідок мобілізації і оптимального використання наявних у регіонах матеріальних, трудових, фінансових та інших видів ресурсів, здійснення раціональної економічної політики; 5) перерозподіл національного доходу з метою справедливого розподілу доходів між найбагатшими і найбіднішими верствами населення та їх соціального захисту. Функція реалізується шляхом проведення збалансованої соціальної політики; 6) подолання найбільших проявів монополізму та монополістичних тенденцій в економіці через проведення антимонопольної, зокрема антитрестівської політики; 7) створення єдиної нормативної бази для здійснення різних форм економічної політики, передусім фінансово-кредитної, податкової, амортизаційної та ін. [6].

Наприклад, у процесі розпорядчої діяльності Кабінет Міністрів України 31 жовтня 2018 р. своєю постановою № 937 ухвалив підзаконний нормативно-правовий акт «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження призначеними органами з оцінювання відповідності та визнаними незалежними організаціями господарської діяльності з оцінювання відповідності вимогам технічних регламентів і визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Міністерством економіки»[5].

Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі узагальнення

щодо економічної функції держави в парадигмі правової демократичної держави з ринковою економікою:

1) ринкова економіка в Україні є базисом українського суспільного суспільства в умовах правової, демократичної та соціальної держави, що виражає сукупність суспільних відносин у виробничій та невиробничій сферах діяльності суб'єктів господарювання;

2) економічна функція є зовнішньою формою опису виробництва, збуту, розподілу та споживання товарів і послуг;

3) економічна функція України відображає основний напрямок діяльності держави, що виражає її сутність і соціальне призначення при здійсненні публічного адміністрування економіки;

4) з погляду теорії права, економіка в цьому разі постає як об'єкт правових відносин;

5) з погляду теорії ліберальної економіки, економічна функція – це невідворотне (хоча й небажане) явище щодо усунення недоліків ринкової економіки, що впливає з недосконалістю ринкової системи щодо регулювання економіки там, де з цим не вправляється ринковий механізм;

6) в Україні економічна функція держави здійснюється переважно як непряме публічне адміністрування, в якому бере участь практично вся вертикаль виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

7) економічна функція держави поділяється на певні підфункції: збору та адміністрування податків інших публічних платежів; злагодження недоліків циклічності ринкової економіки – економічних криз; створення умов для розвитку малого підприємництва; антимонопольне державне регулювання; забезпечення дотримання бізнесом екологічних норм і правил; правового регулювання експортно-імпортової діяльності бізнесу; створення преференцій для функціонування бізнесу, який виготовляє зброю та продукцію військового призначення; забезпечення виготовлення (продажу) товарів і надання послуг соціально вразливим верствам громадян.

Отже, економічна функція в Україні в парадигмі правової демократичної держави з ринковою економікою – це основний напрямок діяльності держави, що виражає її сутність і соціальне призначення як зовнішню форму виробництва, збуту, розподілу та споживання товарів і послуг із метою усунення недоліків ринкової ліберальної економіки,

зокрема щодо забезпечення вчасності та повноти сплати податків, злагодження наслідків економічних криз, соціальних зобов'язань держави, оборони Вітчизни та іншого публічного інтересу.

Список використаних джерел:

1. Економіка. Завадський Й., Осовська Т., Юшкевич О. Економічний словник. Київ, Кондор, 2006. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/EKONOMIC_SL_2006.pdf
2. Загальна теорія держави і права: підручник / за ред. М. Цвіка, О. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
3. Теорія держави і права: підручник / за ред. О. Петришина. Харків: Право, 2015. 368 с.
4. Положення про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2019. № 838. Верховна Рада України. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-%D0%BF#Text>
5. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження призначеними органами з оцінки відповідності та визнаними незалежними організаціями господарської діяльності з оцінки відповідності вимогам технічних регламентів і визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Міністерством економіки. Верховна Рада України. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/937-2018-%D0%BF#Text>
6. Строцький Р. Публічне управління у сфері економіки. Academic Journals and Conferences. 2017. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2149/vnulpurn201582419.pdf>
7. Функція. Академічний тлумачний словник української мови. 1970-1980. URL: <http://sum.in.ua/s/funkcija>
8. Суб'єкти адміністративно-правового регулювання у сфері економіки. 2019. URL: <https://buklib.net/books/27246/>